

VERSLAG RESTAURATIE SINT-PETRUSKERK OIRSCHOT 2009-2012

Van de ruim driehonderd monumenten die Oirschot rijk is, is de Sint-Petruskerk of Sint-Pieter het meest beeldbepalend. De kerk is hét gezicht van Oirschot en vormt de motor van de economie van het centrum. Tegelijkertijd is het één van de topmonumenten uit de cultuurgeschiedenis van Nederland, met een grote historische waarde. Voor veel mensen is de Sint-Petruskerk de plaats waar ze gedoopt zijn, waar ze bijeenkomen voor een eucharistieviering en waar ze stilstaan bij belangrijke momenten in het leven. Voor anderen is het de plaats waar ze genieten van een prachtige uitvoering van de Stabat Mater of Matthäus Passion, een torenbeklimming of een rondwandeling.

Aanleiding restauratie

Aan het eind van de twintigste eeuw ontdekte het parochiebestuur de eerste scheuren in de bakstenen en afbrokkelende natuursteen en voegen. In 2005 liet het parochiebestuur hiervoor een herstelplan en begroting opstellen en begin 2006 werd de stichting Behoud Sint-Pieter Oirschot opgericht om – naast subsidies – middelen te zoeken bij particulieren, verenigingen, fondsen en bedrijven. Onder het motto ‘Laat hét gezicht van Oirschot niet verPIETERen!’ lanceerde de stichting een grote actie om donateurs te werven.

Aanvankelijk werd de schade geraamd op 1 miljoen euro. Toen de rijkssubsidie in 2008 werd aangevraagd, kwam men echter tot een begroting van 4,6 miljoen euro. In mei 2008 werd de rijkssubsidie toegekend van 2.877.046 euro. Vervolgens deed de gemeente Oirschot een duit in het zakje met 250.000 euro, kwam de Provincie Noord-Brabant met 204.926 euro over de brug. Hieruit mag blijken dat de provincie en de gemeente het belang van religieus erfgoed en van het behoud van deze monumentale kerk hoog inschatten. Diverse fondsen en organisaties kenden een bedrag toe, tientallen verenigingen organiseerden activiteiten en ruim duizend particulieren werden donateur of adopteerden een lei. Uiteraard had ook het parochiebestuur geld gereserveerd.

Projectorganisatie

Medio 2008 werd Klaas Schoots, adviseur bouwzaken bij het Bisdom van 's-Hertogenbosch, door het parochiebestuur gevraagd om op basis van de eerste plannen een bestek te schrijven en de aanbesteding te organiseren onder gecertificeerde aannemers. Ondanks de korte aanloopperiode kon in februari 2009 de aanbesteding plaatsvinden. Van Dinther Bouwbedrijf uit Schaijk kwam als laagste inschrijver uit de bus en kreeg de opdracht. In april 2009 kon daadwerkelijk gestart worden met de restauratie, een restauratie die uiteindelijk bijna drie jaar zou duren.

Van begin af aan was het duidelijk dat de restauratie niet makkelijk zou worden en dat het plan van week tot week moest worden besproken, bijgesteld en uitgevoerd. Er werd een dagelijks bouwteam gevormd bestaande uit Frans Smulders en Jan Mercx namens het parochiebestuur, Bertie Geurts en Ben van der Loop namens hoofdaannemer Van Dinther en Klaas Schoots als directievoerder. Drie jaar lang kwam dit bouwteam wekelijks bijeen om de vorderingen, de wijzigingen en de financiën van het werk te bespreken en de voortgang van het werk te waarborgen. Ook moesten de restauratiewerkzaamheden geschouwd worden en moest worden vastgelegd dat deze conform de kwaliteitseisen waren uitgevoerd. De restauratiewerkzaamheden uit 1904 en de restauratie van na de oorlog moesten soms behoorlijk gecorrigeerd worden om de bij deze restauratie vereiste kwaliteit

te kunnen bereiken. Het was een voortdurend proces: wat doe je wel en wat niet? Historische, esthetische en bouwtechnische aspecten werden telkens tegen elkaar afgewogen. Elke zes à zeven weken was er een algemene bouwvergadering, met onder anderen een toezichthouder van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, waarin verslag werd gedaan van de restauratiewerkzaamheden en waarin de voortgang en aanpak werden besproken.

De restauratie werd opgedeeld in zeven fasen die elkaar deels overlaptten: fase 1, de torenrestauratie, liep door tot en met fase 7, de restauratie van de straalkapellen. Op 25 februari 2009 ging de restauratie van start met de aanvoer van 200.000 steigeronderdelen. In totaal duurde het vijftig werkdagen om de toren met zijn grillige vormen in de steigers te zetten. Aan de toren stond een gewicht van 170 ton. De toren was verdeeld in 29 steigerverdiepingen met een tussenruimte van twee meter. Het steigerwerk werd strak afgedekt met blauw steigerdoek dat de bouwvakkers moest beschermen tegen weersinvloeden en het meeste stof moest tegenhouden.

Oorzaken schade

In de loop der eeuwen had de kerk al heel wat keren in de steigers gestaan. Niet elke restauratie bleek even geslaagd te zijn. Vaak ontbrak het aan voldoende geld, goed materiaal en deskundigheid om het gebouw in ere te herstellen. De restauraties na 1904 (instorting zuidwestelijke kant van de toren) en 1944 (brand kerkdak en toren) waren vanuit de kennis en inzichten van toen uitgevoerd. En zonder meer met de allerbeste bedoelingen. Toch moeten we anno nu constateren dat deze restauraties niet de kwaliteit hebben gebracht die het middeleeuwse gebouw oorspronkelijk had.

Natuursteen vormde de grootste kostenpost bij de restauratie 2009-2012. Na een nauwkeurige inspectie en bestudering van oude bouwtekeningen bleek dat de hele toren bij de restauratie van de instorting in 1904 volgepropt was met ijzeren staven. In het bovenste deel van de toren was dit ijzer bij de restauratie na de Tweede Wereldoorlog vervangen door een inwendige betonconstructie. Op diverse plaatsen zaten er meterslange ijzeren verbindingspennen in de toren, zo diep als de muren. Men was als de dood dat de toren nóg eens zou instorten. Als ijzer vochtig wordt, gaat het roesten en kan het zeven keer uitzetten. Gevolg: omliggende stenen barsten stuk.

Een tweede probleem was het gebruik van cement, dat eind negentiende eeuw 'ontdekt' was en populair was bij veel bouwmeesters. Ook bij de restauratie na 1904 onder supervisie van architect Pierre Cuypers gebruikte men cement voor het metselen en voegen, want cement werd snel hard en droog. Het werd zelfs harder dan de omliggende stenen en daardoor kon de voeg het water in de muur niet afvoeren, terwijl dat juist een belangrijke functie van de voeg is. Doordat de waterhuishouding verstoord was, moest de natuursteen deze functie overnemen en bevroor deze gemakkelijk. Er ontstonden grote waterophopingen in de tufsteen en deze rotte uiteindelijk weg. De regen spoelde de verrotte tufsteen uit de muur, terwijl de harde cementvoeg overeind bleef staan.

Een derde probleem was de tufsteen van na de Tweede Wereldoorlog. Doordat er veel tufsteen nodig was voor de wederopbouw van Nederland, zijn er ook grote partijen slechte tufsteen uit Duitsland aangevoerd. Deze slechte tuf bevatte veel puimsteen (bims); dat zijn zeer poreuze vulkanische steentjes die ervoor zorgen dat de tuf te veel vocht opneemt en daardoor vrij snel door natuurlijke invloeden stuk gaat. Ook werd de tufsteen in die tijd op een verkeerde manier ontgonnen, namelijk door middel van explosieven. Hierdoor kwamen er kleine en grotere

haarscheuren in de steen, die alleen maar groter werden bij het bewerken door de steenhouwer. Op de lange duur kwamen er vuil, vocht en algen in de haarscheuren en braken de stenen spontaan af. Tegenwoordig worden de blokken met grote kettingzagen in de groeve losgezaagd, zodat haarscheuren tot een minimum beperkt zijn. Ook bij de natuursteenbedrijven wordt de natuursteen anders bewerkt dan vroeger, bijvoorbeeld met diamantzagen en luchtaangedreven gereedschap, waardoor de steen minder klappen te verduren krijgt.

Meevallers en tegenvallers

Zoals uit dit verslag en uit de financiële verantwoording blijkt, waren er meevallers en tegenvallers in het restauratieproject. De grootste tegenvaller was de toren. Met name het herstel van het natuursteen en het voegwerk bleek vele malen groter te zijn, dan aanvankelijk gedacht. Daardoor liep ook de oorspronkelijke planning van zeven opeenvolgende fasen in de war en moest de toren ruim een jaar langer in de steigers staan dan gepland. Dat betekende niet alleen hogere kosten voor steigerhuur, maar ook hogere kosten voor de begeleiding/directievoering vanuit het bisdom. Ook het vervangen van het leien dak was niet in het oorspronkelijke herstelplan meegenomen. Verder waren er gedurende het driejarige restauratieproject twee zeer strenge winters, waardoor de werkzaamheden stillagen, maar wel de steigerhuur betaald moest worden.

Meevallers waren er uiteraard ook, met name bij de restauratie van de kerk. Het natuursteen, bijvoorbeeld aan de pinakels, was in betere staat dan ingeschat, en hiervoor konden minder rigoureuze restauratietechnieken ingezet worden. Verder waren er financiële meevallers doordat het parochiebestuur zelf materialen inkocht en door sponsoring in natura van de liftleverancier, de leverancier van de bouwunits en de leverancier van de hekwerken.

Als we alle meevallers en tegenvallers tegen elkaar afzetten, dan komen we op een nettopost van **€ 744.580,86 aan meerkosten**.

Communicatie

Tijdens de restauratie werden de inwoners, subsidiegevers en fondsen zeven keer geïnformeerd over de voortgang van het project via een Restauratiekrant. Bij de kerk was een groot bouwboard geplaatst waarop de namen van alle grote subsidiënten, fondsen en aannemers vermeld waren. Regelmatig vonden er rondleidingen plaats, onder andere voor subsidiënten zoals de provincie, maar ook lezingen voor diverse groepen (opleidingen, heemkundekringen, sponsors) en persbijeenkomsten bij belangrijke mijlpalen, zoals het terugplaatsen van het haantje en het in metselen van een herinneringskoker. Tijdens de jaarlijkse Open Monumentendag kon men informatie krijgen over de restauratie bij de bouwunits. Na afloop werd een boek over de restauratie uitgebracht. Alle belangrijke subsidiënten, fondsen, donateurs en medewerkers kregen hiervan een exemplaar.

BESCHRIJVING VAN DE RESTAURATIE

Natuursteen

Aan het begin van elke fase van de restauratie 2009-2012 vond telkens een gedetailleerde schouw van het natuursteen door het bouwteam plaats. Vervolgens ging het team op zoek naar vervangende natuursteen voor de beschadigde delen. Net als in de eeuwen daarvoor was het niet gemakkelijk om aan geschikte, vervangende natuursteen te komen. Soms werd de oorspronkelijke groeve niet meer geëxploiteerd. Dan zocht het bouwteam naar een goede vervanging, qua samenstelling, structuur en kleur. Zo werd de blonde Franse kalksteen (Savonnières) vervangen door de Portlandsteen, type Whitbed. En Römer, Ettringer en Hasenstoppler tufsteen werden vervangen door Weiberner tuf. Maar alleen op die plekken waar dat echt nodig was.

Voegwerk

Naast het – met beleid – vervangen van baksteen en natuursteen moest er gevoegd worden. Het hele kerkgebouw bevat heel veel soorten voegwerk: van harde cement tot zachte kalkmortel. Brede voegen, smalle voegen, met een fijne of grove structuur, in allerlei kleurvariaties. Sommige voegen zijn nog authentiek en volgens kenners van een grote schoonheid. Die dateren uit de negentiende eeuw of nog eerder. Bij een van de transepten bijvoorbeeld is nog de originele voegmortel te zien. Alleen al de toren bestaat uit 75 strekkende kilometer voegwerk.

Bij de restauratie van de Sint-Pieterskerk in 2009-2012 is ruim drieduizend vierkante meter voegwerk opnieuw gevoegd door de firma Orly & Endevoets uit 's-Hertogenbosch. Het grootste deel daarvan was in de toren. Vanaf de steigers werd beoordeeld of de voegen in dat gedeelte wel of niet vervangen moesten worden. Soms gebeurde het plaatselijk, soms moest het van hoek tot hoek opnieuw. Het restaureren van voegwerk is maatwerk.

Het verwijderen van slechte voegen moest met beleid gebeuren: tot een diepte van drie centimeter. Allereerst werd een ontspanningsleufje in het midden van de voeg gezaagd. Vervolgens werden de mortelresten met een klein luchthamertje verwijderd. Dat gebeurde met de grootst mogelijke zorg om de stenen niet te beschadigen. De uitvoerder controleerde iedere dag of er niet te veel of te weinig metselmortel werd verwijderd, maar ook op welke wijze en hoe diep.

Het bouwteam schakelde voor een onafhankelijk advies over de juiste samenstelling van de voegmortel Groot Gunneweg Delft in, een specialist op gebied van metsel-, voeg- en pleisterwerk. Zij onderzochten monsters van baksteen, natuursteen, metsel- en voegmortel, en keken of ze er een lijn in konden vinden. Naar aanleiding daarvan gaven zij een advies over de samenstelling van de voeg- en metselmortel en gaven ze richtlijnen voor de uitvoering. Zij gaven bijvoorbeeld het advies om de zuigende steen vóór het metselen te bevochtigen. Deze samenstelling is eerst in het laboratorium getest voor er daadwerkelijk mee aan de slag is gegaan. De kleur van het voegwerk werd met behulp van zand en bindmiddelen aangepast aan het omliggende voegwerk.

Vieringtoren

Naast het restaureren van de natuursteen en het voegwerk werd ook de vieringtoren gerestaureerd. Het vieringtorentje steunt met z'n houten balustrade op acht houten balken van bijna vijftien meter lengte. Om te voorkomen dat er regenwater in kon lopen, was het hout bekleed met lood. Lood is een duurzaam materiaal dat niet roest en normaal gesproken weinig onderhoud nodig heeft.

Pastorale Eenheid Oirschot - Spoordonk

Parochie St. Petrus
Parochie H. Bernadette

Belangrijk voor de levensduur van lood is dat het goed aangebracht wordt: er moet rekening gehouden worden met een uitzettingscoëfficiënt van 2,9 mm per strekkende meter voor elke graad boven de 20°C. Door grote of snelle temperatuursveranderingen ontstaan er trekspanningen, waardoor het lood kan scheuren. Op het loopvlak van de vieringtoren van de Sint-Pieter was geen rekening gehouden met deze uitzettingscoëfficiënt. Daardoor waren er veel scheuren en gaten ontstaan en konden grote hoeveelheden water naar binnen dringen. Ook was er op diverse plekken dwars door het lood gespijkerd, onder andere bij de spijlen van de balustrade en bij de klokkenstoel, en dat zorgde voor lekkages en dus voor houtrot.

Na het ontmantelen van de vieringtoren werd het houtwerk geïnspecteerd op houtaantastende insecten en houtrotverwekkende schimmels. Het hout bleek aangetast te zijn door de houtwormkever, huisboktor en bruinrot. Door bruinrot was de constructie erg verzwakt. Vervolgens werd een plan opgesteld om de houtwormkever en de huisboktor te bestrijden en de onderdelen die door bruinrot aangetast waren te herstellen met epoxytechniek. Het aangetaste houtwerk werd voorzichtig verwijderd tot op het gezonde hout en er werden gaten geboord en sleuven gefreesd in het houtwerk om glasvezel wapeningstaven te kunnen plaatsen. Daarna werd een tijdelijke bekisting gemaakt conform de vorm en afmetingen van het bestaande houtwerk. Deze bekisting werd gevuld met epoxymortel, waarna deze na uitharding weer ontkist en afgewerkt werd. Na ongeveer zeven dagen was de epoxymortel volledig en krimpvrij uitgehard en was het onderdeel constructief belastbaar. Via deze werkwijze zijn de authentieke houten elementen behouden en wordt nieuwe aantasting door schimmels en insecten voorkomen.

Nadat het hout behandeld was, kon er een nieuwe loden bekleding op aangebracht worden. Het houten loopvloertje werd dakpansgewijs bekleed met acht gelijke delen lood. Daarna werden de stijlen bekleed. Alle verschillende onderdelen konden op die manier vrij werken. Kroon op het werk was het leien dakje, dat met veel precisie werd uitgevoerd.

Leistenen dak

Leisteen is een bijzonder natuurproduct. Door hitte en hoge druk is fijne klei in de loop van miljoenen jaren omgevormd tot leisteen. Door het duurzame karakter van het gesteente én het hoge prijskaartje dat eraan hangt, zijn leien vaak gebruikt als dakdekking bij historisch belangrijke gebouwen, zoals kerken en stadhuizen. Leien gaven in Nederland al sinds de middeleeuwen een zekere status aan een gebouw. Ook de Sint-Pieter in Oirschot kreeg bij de restauratie bijna helemaal een nieuw leien dak.

Het vernieuwen van het leien dak zat niet in het oorspronkelijke restauratieplan; men ging uit van het grotendeels verdekken of vernieuwen van de bestaande leien. Nader onderzoek wees echter uit dat de leibedekking veel slechter was dan in het plan was gedacht. Het dak van de kerk was nog geen zestig jaar oud en vertoonde al ernstige gebreken. De oorzaak was dat er na de Tweede Wereldoorlog Angersleien van slechte kwaliteit geleverd waren. Deze hadden een te hoog koolstofgehalte en waren daardoor niet geschikt voor het Nederlandse klimaat. Daar kwam bij dat ongeveer 60% van de leibedekking was vernageld. Dat maakte dat het verdekken niet alleen erg kostbaar was, maar ook een kansloze missie.

In tegenstelling tot de kerk lagen op de toren wel kwaliteitsleien. Met het oog op de toekomst – en op de toch al aanwezige steigers – besloot het bouwteam in overleg met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed om alle leien te vervangen, op één dakvlak aan de noordkant na. Zo hoeft het dak

Nieuwstraat 17a
5688 BD Oirschot
T 0499 - 57 12 50

Parochie St. Petrus
I www.petrusparochie.nl
E secretariaat@petrusparochie.nl

Parochie H. Bernadette
I www.bernadetteparochie.nl
E secretariaat@bernadetteparochie.nl

Pastorale Eenheid Oirschot - Spoordonk

Parochie St. Petrus
Parochie H. Bernadette

de komende tientallen jaren niet opnieuw onder handen genomen te worden. Het nieuwe leien dak moet minstens tachtig, zo niet honderdvijftig jaar kunnen blijven liggen.

De rechthoekige leien die nu het dak sieren, komen uit de Penrhyn groeve in Wales. Het is een van de beste leiesteensoorten ter wereld. Deze leien voldoen aan de hoogste kwaliteitseisen wat betreft homogeniteit, fijnkorreligheid, lage wateropname en een laag kalkgehalte. Op basis van studies naar de historische kleur en de aanname dat hier vroeger Fumay leien gelegen hebben, werd gekozen voor een blauwpaarse kleur leien.

Voordat de leien op de Sint-Pieter gelegd konden worden, moesten de kapconstructie en het dakbeschot gecontroleerd worden en het houtwerk schoon en spijkervrij gemaakt. Ook werd de aansluiting op dakgoten, loden mutsen of pironen en dakkapellen gecontroleerd en verbeterd. Verder moesten de leien visueel goedgekeurd zijn. De leidekker sorteerde ze vervolgens op dikte: de dikste leien kwamen aan de voet van het dak, de dunste aan de nok. De nok van het dak werd afgedekt met gebakken nokvorsten. Deze afdekkingen zijn in Nederland vrij zeldzaam, maar komen in Engeland daarentegen bijna overal voor. Ook bij de Sint-Jan zijn gebakken vorsten te vinden.

De leien werden in Maasdekking gelegd, zoals dat altijd gebruikelijk is geweest beneden de grote rivieren. Boven de rivieren werden schubvormige leien uit Duitsland aangevoerd via de Rijn, beneden de rivieren rechthoekige leien uit Frankrijk en België via de Maas. Ook al komen de leien nu niet meer via deze rivieren, toch spreken we nog altijd van een Rijn- of een Maasdekking. Het resultaat van deze inspanningen mag met recht een perfect lijnenspel genoemd worden.

In totaal is er bij deze restauratie 2800 m² nieuwe lei op de kerk gelegd door de firma F. Bogaerts uit Ravenstein. Daarvoor waren maar liefst 127.000 leien nodig.

Dakkapellen

Op het kerkdak staan tien fraaie dakkapellen. Deze dakkapellen passen in de architectuur van de kerk en dienen om licht en lucht in de kap toe te laten. Ze hebben nog een andere, praktische functie: via de dakkapellen kan het dak namelijk gemakkelijk worden onderhouden en geïnspecteerd. Alle dakkapellen zijn grondig gerestaureerd. Ook zijn ze zodanig geconserveerd dat alleen de deurtjes af en toe geschilderd hoeven te worden. Het beheersbaar maken van onderhoud is belangrijk, want het uitvoeren van onderhoudswerken is een kostbare zaak, zeker op deze hoogte.

Het kozijn van de dakkapel is ingepakt met 25 ponds lood, waardoor schilderwerk overbodig is. De kleur blijft overigens grijsachtig. De dakkapeldeurtjes zijn waar nodig gerestaureerd en geschilderd in de kleur ossenbloedrood. Dat is een donkerrode kleurstof op basis van ijzeroxiden, die veel wordt toegepast op historische gebouwen. De stalen gehengen – waaraan het luik hangt – zijn gerestaureerd en voorzien van een zwarte verflaag.

De dakjes van de dakkapellen zijn voorzien van Engelse Penrhyn leien en afgedekt met gebakken nokvorsten. De dakkapel is bekroond met een bolvormige, loden piron op een voet.

Luidklokken

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden de luidklokken door de Duitsers uit de toren gehaald om te worden omgesmolten voor de oorlogsindustrie. Op 12 januari 1943 werden ze per vrachtwagen door de dieven weggevoerd. Het waren vier klokken uit 1696, 1735, 1750 en 1911, plus de klok van het Mariakerkje. Een treurig begin van het nieuwe jaar. Na de Tweede Wereldoorlog werd de gedeeltelijk verwoeste toren in Oirschot weer provisorisch opgebouwd. Vier nieuwe luidklokken werden in de

Nieuwstraat 17a
5688 BD Oirschot
T 0499 - 57 12 50

Parochie St. Petrus
I www.petrusparochie.nl
E secretariaat@petrusparochie.nl

Parochie H. Bernadette
I www.bernadetteparochie.nl
E secretariaat@bernadetteparochie.nl

Pastorale Eenheid Oirschot - Spoordonk

Parochie St. Petrus
Parochie H. Bernadette

noodtoren op 25 meter hoogte opgehangen. Na het definitieve torenherstel werden deze klokken in de derde geleding in een eikenhouten klokkenstoel gehangen. Deze vier luidklokken en het Angelusklokje waren geleverd door Petit & Fritsen uit Aarle-Rixtel.

Sinds 1977 bevinden zich in totaal zes luidklokken in de toren. De beiaard van Oirschot geldt als een van de betere in Nederland. Dat heeft niet alleen te maken met de kwaliteit van de klokken, maar ook met de akoestiek van de ruimte waarin deze is opgesteld. Vijfentwintig keer per jaar bespeelt stadsbeiaardier Arie Abbenes de beiaard. Daarnaast organiseert de stichting Beiaardconcerten Oirschot ieder jaar zomerconcerten door gastbeiaardiers. Deze concerten kunnen beluisterd worden op de speciale luisterplaats in de pastorietuin. Behalve voor handmatig spel is de beiaard ook aangesloten op een computerspeelwerk; dan worden 'maar' 35 van de 50 klokken gebruikt. Zo is de beiaard van Oirschot behalve een baken in de tijd ook een mooi concertinstrument.

In 1977 had men gekozen voor een ijzeren beiaardstoel van niet-geconserveerd ijzer. Op den duur begon het ijzer zo te roesten en in te scheuren dat eind jaren tachtig verschillende metalen onderdelen al vervangen moesten worden. Rond 2008 was de ophanging van de zwaarste 'Petrusklok' uit 1948 zó slecht dat doorluiden niet langer verantwoord was. Tijdens de restauratie van 2009-2012 werd besloten om alle ijzeren onderdelen van de beiaardstoel te repareren en te verzinken. De luidas van de grootste klok werd vervangen door een nieuwe en alle overige onderdelen van het luidmechanisme werden gestraald en verzinkt. Voor deze ingrijpende werkzaamheden moesten het carillon en de luidklokken helemaal gedemonteerd worden. De klokken bleven op de torenzolder achter, terwijl het ijzerwerk werd afgevoerd naar de werkplaats van klokkengieterij Petit & Fritsen. Bij de montage werden ook enkele verbeteringen en onderhoudswerkzaamheden uitgevoerd, zoals een vernieuwd automatisch speelwerk dat niet gevoelig is voor blikseminslag, nieuwe klepels voor de kleinere klokken en nieuwe toetsen in het beiaardklavier.

Haan, kruis en bol

Ondeugdelijke reparaties aan het zwarte, smeedijzeren torenkruis werden bij de laatste restauratie door Petit & Fritsen hersteld. Dit kruis is ruim drie meter hoog en weegt 275 kilo.

Petit & Fritsen zorgde ook voor het conserveren en het met 23 ¾ karaat torenbladgoud vergulden van de zestig centimeter hoge torenhaan (1948) en de koperen bol (45 cm doorsnee, 1962).

Uiteraard kregen ook de bol en het kruis op de vieringtoren en het kruis op de koorsluiting een conserverende behandeling bij de laatste restauratie.

Verankering toren

Na de instorting van de zuidwesthoek van de toren in 1904 werden er plannen gemaakt voor de herbouw van de toren. Die herbouw moest van zo'n kwaliteit zijn dat instorten nooit meer kon gebeuren. Architect Jac van Gils uit Rotterdam had de leiding, maar zocht in mei 1905 contact met Pierre Cuypers die op dat moment werkzaam was in Leende. In mei 1907 werd ook zijn uitvoerder J. Klappers naar Oirschot gehaald, vanwege zijn grote kennis en ervaring. Zowel Klappers als Cuypers kwamen uit Roermond. Om de toren voor 'altijd' overeind te houden, bracht men ongeveer 75 stalen ankers in de toren aan. De stalen ankers die door de muur lopen, hebben de functie van een soort ringanker en zijn aan de buitenkant voorzien van een grote 'schieters'. Deze schieter zorgt ervoor dat de muur niet uiteen kan spatten.

Nieuwstraat 17a
5688 BD Oirschot
T 0499 - 57 12 50

Parochie St. Petrus
I www.petrusparochie.nl
E secretariaat@petrusparochie.nl

Parochie H. Bernadette
I www.bernadetteparochie.nl
E secretariaat@bernadetteparochie.nl

Pastorale Eenheid Oirschot - Spoordonk

Parochie St. Petrus
Parochie H. Bernadette

Een van de eigenschappen van staal en ijzer is dat het door voortdurende vochtbelasting gaat roesten. Bovendien verergert de kalk dat rond het staal zit dat chemische proces. Roestend ijzer zorgt voor een constante druk op de baksteen en drukt deze op den duur naar buiten, waardoor er nog meer vocht in de muur kan dringen. Door het roesten van de ankers in de muren braken er bakstenen af en vertoonde het metselwerk sinds het midden van de jaren negentig van de vorige eeuw steeds meer scheuren.

Vierentwintig muurankers van meer dan veertig kilo per stuk en vierentwintig muurplaten van meer dan twintig kilo bleken anno 2009 in zeer slechte staat te verkeren en moesten behandeld worden. Hiervoor zocht het bouwteam contact met Vingerhoeds Metaal, een ambachtelijke smid uit Oirschot. De ankers waren van heel hard staal dat ingevreten, poreus en verontreinigd was. Om de ankers en muurplaten goed te kunnen zuiveren, werden ze eerst met een speciale techniek losgemaakt. Dat was niet gemakkelijk, want de schieters stonden enorm op spanning door de roestvorming en de spanveren.

Na het zandstralen werd het metaal geschopeerd of verzinkt in zes chemische baden en een bad van zink met een temperatuur van 70 graden Celcius. Vervolgens werd het metaal in een soort centrifuge getrommeld om de vorm, merktekens en structuur te behouden. En ten slotte kreeg het enkele speciale veerkrachtige componentcoatings voor een matzwarte kleur. Op deze manier werden de beschadigde ankers verdieping voor verdieping behandeld en bij montage weer op spanning gebracht.

Hekwerk

Tijdens de restauratie kwam ook de slechte toestand van het huidige kerkmuurtje ter sprake. Na veel wikken en wegen besloot het parochiebestuur om een hekwerk ter bescherming van de kerk te laten maken, naar het neogotische hekwerk van vroeger, waarbij de transparantie naar het gebouw gewaarborgd blijft.

Vóór 1904 stond rond deze kerk een twee meter hoge muur. Toen in 1904 de toren aan de zuidwestelijke kant was ingestort, koos architect Pierre Cuypers bewust voor 'transparantie' door een hekwerk te plaatsen. Dit hek heeft hier van 1913 tot ongeveer 1956 gestaan. Het was dus een neogotisch hekwerk en ook het nieuwe hekwerk is neogotisch. Naar het oude model, maar met smeedtechnieken van nu. Vingerhoeds Metaal kreeg de opdracht om het hekwerk rond de kerk te maken. Dat was geen gemakkelijke klus, want het moest helemaal handmatig gemaakt worden.

Nieuwstraat 17a
5688 BD Oirschot
T 0499 - 57 12 50

Parochie St. Petrus
I www.petrusparochie.nl
E secretariaat@petrusparochie.nl

Parochie H. Bernadette
I www.bernadetteparochie.nl
E secretariaat@bernadetteparochie.nl

Pastorale Eenheid Oirschot - Spoordonk

Parochie St. Petrus
Parochie H. Bernadette

NAMEN BIJ DE RESTAURATIE

Besturen en begunstigers

Bestuur Parochie Petrus en Bernadette: pastoor-deken Leendert Spijkers, Jan van der Schoot †, Huub van Griensven, Leo van Nunen, Ton Mateijsen-Feijen, Marieke Lieshout, Frans Smulders, Tiny Renders, Toon van den Oord, Toos Habraken-van Roovert, Carel van der Hamsvoort, Harrie van Moorsel, Christ Oomen, Lieke van Stekelenburg, Annelies van de Ven-van den Akker, Christianne van de Wal-van Wesel

Stichting Behoud Sint-Pieter Oirschot: Jan Mezenberg, Nicoline van Tiggelen-Dirven, Huub van Griensven, Toon Gloudemans, Jan Mercx

Subsidiënten, fondsen en sponsoren: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Provincie Noord-Brabant, Gemeente Oirschot, Rabobank Het Groene Woud Zuid, TBI Fundatie, Melis van Beek stichting, Alimak HEK, De Meeuw Bouwsystemen, Heras Hekwerk, Stichting De Mug-van Heijningen, Skanfonds, religieuze orden, Prins Bernhard Cultuurfonds, VSB-fonds, SNS Reaal fonds, Bouwcultuurfonds Zuid-Nederland, Dony van Lanschotstichting, Pastorale Eenheid Oirschot-Spoordonk, Prins Bernhard Cultuurfonds Noord-Brabant, Gravin van Bylandtstichting, Mr. Pieter van Kollenburg Stichting, Stichting Elise Mathilde fonds, Boudewijn van Gorpstichting

Acties verenigingen en organisaties: Rotary's en Lions kerstconcerten (4x), Rotary Best lunchconcert, Sositeit Treface veiling, Rotary Best en Lions Best Oirschot golfdag (2x), Rotary Boxel-Oirschot-Haaren bridgedrive, ADH2, De Enck en Arno Smits benefietavond, KBO Oirschot veiling, Sint Joris Gilde Oirschot, Latour Carwash autowasactie, Lions Best Oirschot Taalentshow, Stichting Oirschot in Beeld high tea en entreegelden expositie, Marlies Vonk veiling kunstwerken, Stichting Podium Oirschot, Gilde Sint Sebastiaan bloemen- en plantenmarkt (2x), Winterparadijs, Stichting Country & Western Oirschot, Stichting Adoptiegezinnen Pater Sjef van Esch, VV De Bocht 80, Stichting Culturele Dag Oirschot, Museum Franciscanessen entreegelden, Hotel de Kroon kurkenactie, Petanque Le Moulin Oirschot, BV De Heikneuters, OldTimers Oirschot loterij, KVO Oirschot loterij, Museum De Vier Quartieren, Stichting Behoud Erfgoed Oirschot

Actie Oirschot Omarmt (leienactie en Pieterdag op 11 september 2010): Hans Latour, Jules Geerlings, Toon Gloudemans, Stefan Heijne, Virginie Jansen, Rob Jansen, Frans Smulders, Nicoline van Tiggelen-Dirven.

Bijdragen particulieren: donaties en legaten (678x), geadopteerde leien (1000x), opbrengst verjaardagen (8x), opbrengst huwelijken/jubilea/recepties (7x), collectes concerten en uitvaarten (22x) en opbrengst particuliere veilingen (2x)

Bouwcommissie

Jan Mercx en Frans Smulders (beiden bestuurslid Parochie Petrus en Bernadette), Klaas Schoots (directievoerder), Bertie Geurts (projectleider), Ben van der Loop (uitvoerder), Roy Wevers en Ferdie Bogaerts. *Aangevuld tijdens de grote bouwvergadering met:* Arno Schut (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed), François van Riel (gemeente Oirschot) en André van de Ven (architect)

Nieuwstraat 17a
5688 BD Oirschot
T 0499 - 57 12 50

Parochie St. Petrus
I www.petrusparochie.nl
E secretariaat@petrusparochie.nl

Parochie H. Bernadette
I www.bernadetteparochie.nl
E secretariaat@bernadetteparochie.nl

Pastorale Eenheid Oirschot - Spoordonk

Parochie St. Petrus
Parochie H. Bernadette

Directievoering

Klaas Schoots, Diocesaan Bouwbureau Bisdom van 's-Hertogenbosch

Aannemers en andere bedrijven

Van Dinther Bouwbedrijf, hoofdaannemer
Slotboom Steenhouwers, natuursteen
Restauratieadvies Groot Gunneweg
Orly & Endevoets, voegwerk
TTO Sloop en Infra
F. Bogaerts leidekkers- en loodgietersbedrijf
Koninklijke Petit & Fritsen (beiaard, klokken, haan en bol)
Van Lierop Zuid, houtaantasting
De Bruijn Bliksembeveiliging
Vingerhoeds Metaal
Alimak Hek, bouwlift (sponsoring)
De Meeuw Bouwsystemen, bouwunits (sponsoring)
Heras Hekwerk, bouwhekken (sponsoring)
Baetsen, kraan-/transportbedrijf
Gebr. Van Boven, Schildersbedrijf
Leendert Buth, steenhouwer
Fundeon Restauratie Opleidingsproject
Gebr. Janssen, platte dakbedekking
E. Joannès, elektra
Atelier Joëlle d'Alsace, glazenier
Jomy, klimtechniek
Ingenieursbureau M. v.d. Kerkhof, kruizen en vergulden haan
Lei Import
Mensinck Oirschot, metsel- en voegzand
Mercx Oirschot, kramerijen
Reszto, gebakken nokvorsten
Robert Segers, binnenschilderwerk
Ruitentroef, schoonmaakbedrijf
Studio Schoot en CreCs, bouwboard
Tebecon, betonreparatie
Tiggelen Communicatie, public relations
Travhydro Nederland, steigerwerk
Van Dalen, containers

Nieuwstraat 17a
5688 BD Oirschot
T 0499 - 57 12 50

Parochie St. Petrus
I www.petrusparochie.nl
E secretariaat@petrusparochie.nl

Parochie H. Bernadette
I www.bernadetteparochie.nl
E secretariaat@bernadetteparochie.nl

Pastorale Eenheid Oirschot - Spoordonk

Parochie St. Petrus
Parochie H. Bernadette

CIJFERS OVER DE RESTAURATIE

3.580 oude bakstenen
3.695 st. geprofileerde blokken natuursteen
22.100 st. parementblokken natuursteen
3.000 st. leien Penrhyn 300x250 mm
124.000 st. leien Penrhyn 300x200 mm
10.000 kg. Lood (m.n. 25- en 30-ponds)
57 m³ metselzand
33 m³ voegzand
4.525 kg Enci cement
9.590 kg Decorcal kalk
3.060 kg Wittekind cement
300 kg CCB cement
11.000 m² steigerwerk, 30 km planklengte

© teksten: Nicoline van Tiggelen

Nieuwstraat 17a
5688 BD Oirschot
T 0499 - 57 12 50

Parochie St. Petrus
I www.petrusparochie.nl
E secretariaat@petrusparochie.nl

Parochie H. Bernadette
I www.bernadetteparochie.nl
E secretariaat@bernadetteparochie.nl